

Alexandre VI, entre la història i la llegenda negra

Amb la clausura, el passat 14 de desembre a la Ciutat del Vaticà, de l'Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI', es posa fi a una sèrie de congressos celebrats a diverses ciutats italianes i a València, dedicats a commemorar el cinquè centenari de l'any jubileu del papa Alexandre VI, Roderic de Borja.

De totes les famílies insignes que ha donat al llarg de més de 750 anys d'història el País Valencià, no n'hi ha hagut cap de la dimensió política i cultural, i del ressò internacional, com la dels Borja. En poc més de cinquanta anys –pel cap baix entre el 1454 i el 1503, anys de l'elecció del papa Alfons de Borja i de la mort de Roderic, respectivament– aquesta família valenciana es va convertir en el catalitzador de la vida política i cultural d'una incipient Itàlia renaixentista: en la peça cabdal del poder de l'Església. Dos papes –Calixt III i Alexandre VI–, una dotzena de cardenals a la seu de Sant Pere i l'extensa nòmina de familiars que envoltava la cúria papal fan un balanç sense precedents en la història del pontificat a Roma. Un balanç enterbolit, però, per una primigènia campanya de desacreditació de la figura del papa Alexandre VI, sobretot, i dels Borja

per extensió, atida de bon començament pels seus aferrissats i innumbrables enemics –dels regnes d'Itàlia i de Castella– que van condemnar els Borja a la llegenda negra. L'objectiu de l'*Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI (1492-1503)* ha estat, precisament, esberlar aquesta imatge fictícia sobre els Borja que ens han llegat els historiadors, els novel·listes i la xafarderia popular. Tots els congressos que han format part d'aquest *Incontri*, tret del que va tenir lloc l'any passat a València, s'han celebrat a diverses ciutats italianes al llarg dels darrers tres anys i han tractat les més variades, controvertides i apassionants vicissituds de la vida borgiana a Itàlia. Perugia, Bari-Monte Sant'Angelo, Bolonya, Viterbo, Càller, València i, finalment, la Ciutat del Vaticà han acollit els millors especialistes del món sobre els Borja, amb una especial incidència en Alexandre VI.

LEVANTEEMV / FERNANDO BUSTAMANTE

D'esquerra a dreta, Paulino Iradiel, Pedro Ruiz Torres i Massimo Miglio en la presentació del congrés sobre els Borja a València, el febrer de 2000.

Els Borja, una família maleïda a Itàlia i ignorada a València

La família Borja, la més internacional de les famílies valencianes de tots els temps, deu la seua fama a una conscienciosa i interessada tergiversació de la història. Aquesta és, paradoxalment, la causa primera de la glòria i la misèria dels Borja. La glòria edulcorada i elevada al màxim exponent per una llegenda negra bastida sobre el no-res de la rumorologia popular al llarg de 500 anys i que, fins fa poc, va ser corroborada per la historiografia italiana, catalana i espanyola. La misèria d'haver passat al més estèril dels ostracismes possibles gràcies a la indiferència o a l'oblit que hem procurat els valencians, si més no fins als anys seixanta, envers la més valuosa de les nostres nissages. Una tradició nefasta d'oblit o de capteniment que esperàvem veure esvaïda ja definitivament entre nosaltres i que, malauradament –i exceptuant-ne honorables excepcions, com ara la celebració el 1994 del “Simposi Internacional sobre els Borja”, en l'edició XXIII dels Premis Octubre, i el projecte de publicació del *Diplomatari Borja*, a càrrec d'Edicions Tres i Quatre–, hi ha perviscut malgrat les expectatives creades per la Generalitat Valenciana en declarar Any Borja el 2000.

Els anys noranta eren, de fet, propicis a aquest capgirament de la imatge negativa dels Borja en favor d'una versió més fidedigna i real, entre altres coses perquè, en el cas dels Borja, i com ha apuntat en més d'una ocasió Joan Francesc Mira, el tòpic que “la realitat supera la ficció” es compleix amb escreix: la història dels Borja és fascinant, n'hi ha prou amb els fets per fer-nos la idea de l'excelsitud d'aquesta família valenciana. Aquest ha estat, molt oportunament, l'objectiu dels congressos italians, i també el de València,

celebrats entre els mesos de desembre de 1999 i de 2001. “De València a Roma a través dels Borja” fou el títol de l'única trobada celebrada a València entre els dies 23 i 26 de febrer de 2000, una trobada que coincidia plenament amb l'esperit que va animar els sis congressos esdevinguts a diverses ciutats italianes, l'objectiu dels quals podem resumir amb les declaracions que va fer en el seu moment el director del congrés de València, Paulino Iradiel, catedràtic d'història medieval de la Universitat de València: “L'objectiu final és identificar l'origen i l'abast d'aquesta ‘nova’ imatge historiogràfica que intenta rescatar Alexandre VI i els Borja de les urpes de la llegenda negra. (...) Tanmateix, lluny de proposar la creació d'un mite borgià alternatiu, el principal objectiu científic ha estat tornar-los, als Borja, el context que els corresponia dintre la història valenciana en el trànsit de l'edat mitjana a l'època moderna.” Si fa no fa, el mateix objectiu que han inspirat, a parer de Massimo Miglio, els congressos de l'*Incontri di Studio per il V Centenario del Pontificato di Alessandro VI (1492-1503)*: “Foragitar definitivament la llegenda negra dels Borja.”

Amb aquesta iniciativa de l'Associazione Roma nel Rinascimento, s'han obert les portes a una mirada més científica sobre els Borja, ni que siga una mica més asèptica i desempallegada de la llegenda negra que ens els ha presentats com una família corrupta, molt procliu a les temptacions de la carn, delerosa de l'acumulació de béns materials, amantíssima del poder polític, aliena a la penitència i a la vida austera, exhausta dels plaers del paradís del cel sobre la terra i temuda per la seua afecció a enverinar els enemics. **J. C.**

La cloenda oficial es va produir a la ciutat pontifícia el proppassat 14 de desembre, on es va fer una valoració pública del que s'ha tractat als respectius congressos i d'una exposició de les conclusions. Les relacions de Roma amb Europa en el temps d'Alexandre VI; de València, la Corona d'Aragó i el Regne de Castella amb els regnes de la Itàlia renaixentista; l'abrandat humanisme dels pontífexs valencians; la fortuna acumulada pels Borja durant la seua estada a Roma i a altres ciutats dels regnes de Nàpols i de Sicília, i el paper determinant d'Alexandre VI en l'acord entre Espanya i Portugal en el repartiment i ulterior colonització i explotació de les Amèriques són els assumptes més cridaners que s'han analitzat al llarg d'aquest trienni borgià. La valoració que ha fet de l'*Incontri* la comissió organitzadora, formada per Massimo Miglio, Myriam

Chiabò i Anna Maria Oliva, membres tots tres de l'Associazione Roma nel Rinascimento, ha estat força positiva. En opinió de Massimo Miglio, “aquest *Incontri* sobre els Borja ha servit per fer examen del que va significar per a Itàlia i per a tot Europa el període en què els Borja van ser els màxims representants del pontificat a Roma. Un examen que ha tractat punts de vista circumscrits a disciplines tan variades i complementàries com ara l'art, la història o la política”.

A més de les ponències dels representants dels congressos que s'han dut a terme amb motiu del 500è aniversari de l'any jubileu del papa Alexandre VI, en la darrera de les trobades celebrada la setmana passada al Vaticà, “*Riflessioni per un Pontificato*”, es va presentar el primer volum de l'obra *Roma di fronte all'Europa al tempo di Alessandro VI*, una miscel·là-

nia que aplega algunes de les ponències més significatives pronunciades als congressos esmentats. Massimo Miglio hi ha contribuït amb un pròleg a l'edició d'una tragèdia sobre els Borja escrita al segle XVIII per Pietro Cozza. I el tercer dels volums d'aquesta miscel·lània inclourà una entrevista també de Massimo Miglio al pare Miquel Batllori, entrevista que es va projectar divendres passat al Vaticà i amb la qual es va clausurar el darrer dels actes de l'*Incontri*.

La celebració a la Ciutat del Vaticà d'aquesta darrera jornada reflexiva entorn dels Borja, i els tres anys de debat entorn d'Alexandre VI, han mirat d'aferrar una imatge més amable dels Borja: la més admirable, controvertida, polèmica, enigmàtica i mítica de les famílies valencianes.

Juli Capilla